

Wojna peloponeska

-

Wojna peloponeska

Michiel Sweerts, „Zaraza w starożytnym mieście” (detal), ok. 1652 - 1654 r., Muzeum Sztuki, Los Angeles, Stany Zjednoczone, [wikimedia.org](https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/66/Plague_in_an_Ancient_City_LACMA_AC1997.10.1_%281_of_2%29.jpg), domena publiczna

Źródło: Michiel Sweerts, *Zaraza w starożytnym mieście*, Olej na płótnie, Muzeum Sztuki, Los Angeles, Stany Zjednoczone, dostępny w internecie:

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/66/Plague_in_an_Ancient_City_LACMA_AC1997.10.1_%281_of_2%29.jpg [dostęp 12.05.2021], domena publiczna.

Ważne daty

433 r. p.n.e. – konflikt Aten i Koryntu o Korkyrę.

432 r. p.n.e. – Ateny nakładają sankcje ekonomiczne na [Megarę](#).

431 r. p.n.e. – wybuch wojny; najazd Sparty na Attykę i ateńskie ataki morskie na Peloponez.

430-426 r. p.n.e. – epidemia w Atenach.

429 r. p.n.e. – śmierć Peryklesa w wyniku epidemii.

425 r. p.n.e. – Ateńczycy pod wodzą Kleona biorą do niewoli spartańskich hoplitów w Pylos.

422 r. p.n.e. – śmierć Kleona i Brazydasa w bitwie pod Amfipolis.

421 r. p.n.e. – pokój [Nikiasza](#), powrót do przedwojennego układu sił.

418 r. p.n.e. – klęska ateńska pod Mantineją.

416 r. p.n.e. – najazd ateński na wyspę Melos.

415 r. p.n.e. – ateńska wyprawa na [Syrakuzy](#) na Sycylii, Alkibiades przechodzi na stronę Sparty.

413 r. p.n.e. – zniszczenie ateńskiej ekspedycji na Sycylii, utworzenie spartańskiej bazy w Dekelei w Attyce.

410 r. p.n.e. – zwycięstwo ateńskiej floty pod wodzą Alkibiadesa pod Kyzikos.

404 r. p.n.e. – kapitulacja Aten przed armią spartańską dowodzoną przez Lizandra.

404-403 r. p.n.e. – krwawe rządy Trzydziestu Tyranów w Atenach.

393 r. p.n.e. – zakończenie odbudowy Długich Murów w Atenach.

Nauczysz się

- podawać przyczyny wojny peloponeskiej;
- omawiać przebieg wojny;
- wskazywać na mapie miejsca najważniejszych bitew wojny peloponeskiej;
- wymieniać najznamienitszych dowódców po stronie Aten i Sparty;
- omawiać skutki wojny peloponeskiej.

Przyczyny wojny peloponeskiej

„Mozaika przedstawiająca Tukidydesa” (detal), rzymska mozaika z Jorash w Jordanii, III w. n.e., Muzeum Pergamońskie, Berlin, Niemcy, [wikimedia.org](https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c7/Thucydides_Mosaic_from_Jerash%2C_Jordan%2C_Roman%2C_3rd_century_CE_at_the_Pergamon_Museum_in_Berlin.jpg), domena publiczna, fotografia: Mharrsch
Źródło: Mharrsch, *Mozaika przedstawiająca Tukidydesa*, Mozaika, Muzeum Pergamońskie, Berlin, Niemcy, dostępny w internecie:

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c7/Thucydides_Mosaic_from_Jerash%2C_Jordan%2C_Roman%2C_3rd_century_CE_at_the_Pergamon_Museum_in_Berlin.jpg [dostęp 12.05.2021], domena publiczna.

Przyczyny konfliktu Ateńczyków ze Spartanami zostały dość dokładnie opisane przez historiografa ateńskiego, Tukidydesa, który był jednocześnie uczestnikiem wojny peloponeskiej w jej pierwszej fazie. Pisał on, że „najprawdziwszą przyczyną był wzrost potęgi Aten, który wzbudzał strach wśród Spartan i zmusił ich do wojny” (Tukidydes, *Wojna peloponeska*, Czytelnik, Warszawa 1988 r.). Wśród Spartan rosła świadomość, że pokój 30-letni obrócił się na korzyść Aten, umacniających swe egejskie imperium i dzięki potędze floty poszerzających swe wpływy na obszarach nieobjętych porozumieniem. Wojna była podsycana przez sojuszników Sparty – Korynt, wypierany przez Ateny z ostatnich pozycji na morzach, czy Tebańczyków, dla których Ateny były przeszkodą w osiągnięciu pełnej dominacji nad Beocją.

Bezpośrednią przyczyną wojny był konflikt między Atenami a Koryntem. Spowodował go fakt pomocy, jakiej w 433 r. p.n.e. Ateńczycy udzielili kolonii Koryntu, Korkyrze. Do tego doszły sankcje ekonomiczne nałożone przez Ateny na Megarę (sprzymierzoną ze Spartą polis graniczącą z Atenami) oraz ateńska blokada Potidai (strategicznie położonego miasta – państwa w północnej Grecji, niegdyś sprzymierzonego z Atenami,

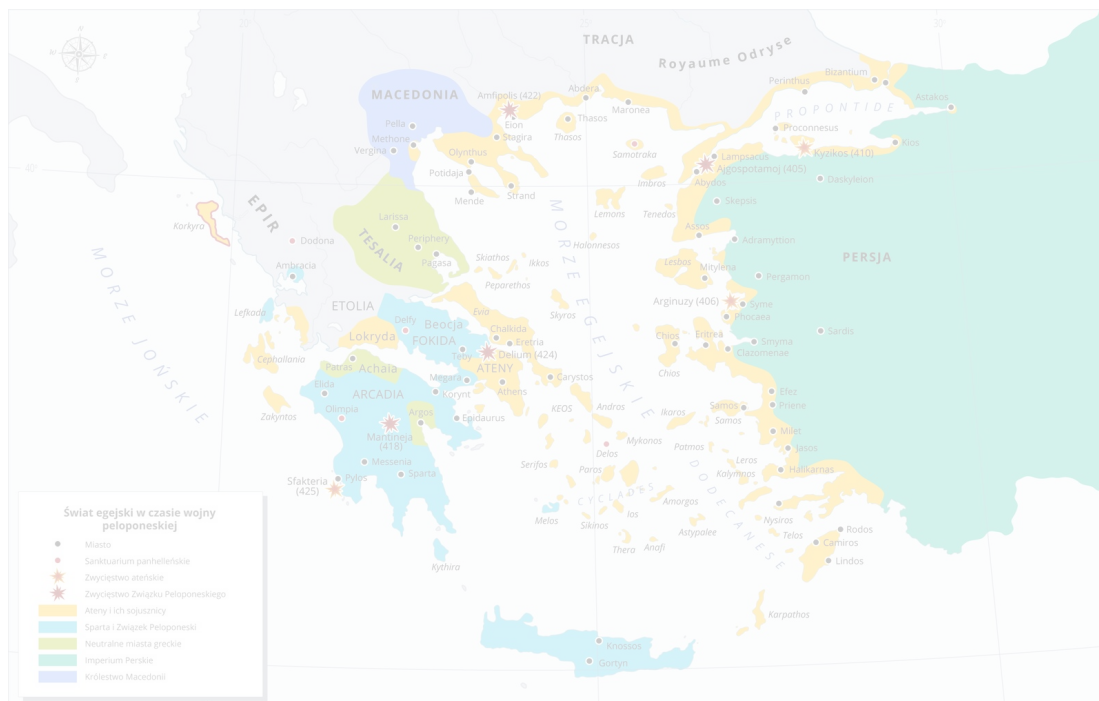
teraz spoglądającego z nadzieją na Korynt). Poselstwo Sparty, żądające natychmiastowego zdjęcia sankcji z Megary i przerwania blokady Potidai nie przyniosło oczekiwanych skutków w Atenach, gdzie Perykles przekonał [Zgromadzenie](#), że każde ustępstwo na rzecz wroga będzie formą niewoli Ateńczyków. W ten oto sposób doszło do 27-letniej wyniszczającej wojny.

Matthaeus Merian, „Bitwa morska o Korynt”, 1630 r., Muzeum Städel, Frankfurt nad Menem, Niemcy, akg-images, Materiał wykorzystany na podstawie art. 29 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych (prawo cytatu)

Źródło: Matthaeus Merian, *Bitwa morska o Korynt*, 1630, Miedzioryt, Muzeum Städel, Frankfurt nad Menem, Niemcy, dostępny w internecie: https://www.ake-images.com/Docs/AKG/Media/TR3_WATERMARKED/b/6/5/c/AKG243780.jpg [dostęp 12.05.2021], Materiał wykorzystany na podstawie art. 29 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych (prawo cytatu).

Wojna peloponeska – mapa interaktywna

Zasób interaktywny dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DGR90fn2O>

Wojna peloponeska, online-skills, CC BY 3.0

Źródło: online-skills, *Wojna peloponeska*, licencja: CC BY 3.0.

Polecenie 1

Źródło: online-skills, licencja: CC BY 3.0.

Polecenie 2

Połącz w pary kategorię bitwy z jej nazwą:

Bitwa morska

Bitwa o Sfakterię 425 r. p.n.e.

Bitwa lądowa

Bitwa pod Delium 424 r. p.n.e.

Zwycięstwo sojuszników Sparty

Bitwa pod Amfipolis 422 r. p.n.e.

Zwycięstwo Aten

Bitwa pod Kyzikos 410 r. p.n.e.

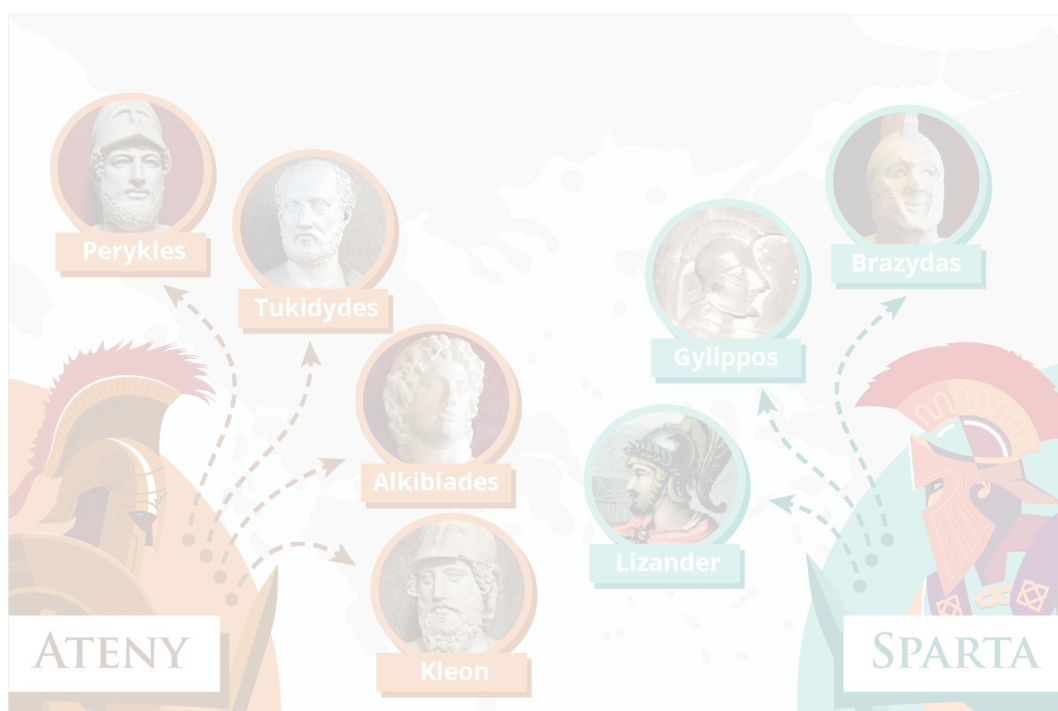
Źródło: online-skills, licencja: CC BY 3.0.

Polecenie 3

Wskaż właściwą odpowiedź na pytanie: Kim był Nikiasz, od imienia którego nazwano pokój zawarty między Atenami a Spartą w 421 r. p.n.e.?

- ☐ Gospodarzem, w którego domu podpisano traktat
- ☐ Wodzem spartańskim, który podpisał traktat pokojowy
- ☐ Dowódcą ateńskim, który nakłonił Zgromadzenie do przyjęcia traktatu pokojowego

Źródło: online-skills, licencja: CC BY 3.0.

Zasób interaktywny dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DGR90fn2O>

Najznamienitsze postacie wojny peloponeskiej, online-skills, CC BY 3.0

Źródło: online-skills, *Najznamienitsze postacie wojny peloponeskiej*, licencja: CC BY 3.0.

Polecenie 4

Odpowiedz na pytanie, jak nazywał się wódz spartański, który odbudował flotę i zadał porażkę Ateńczykom pod Ajgospotamoj?

Źródło: online-skills, licencja: CC BY 3.0.

Polecenie 5

Połącz w pary imiona znamienitych przywódców wojny peloponeskiej z ich charakterystyką:

Brazydas	Pełen młodzieńczej brawury przywódca ateński, którego oskarżono o świętokradztwo
Lizander	Jeden z dowódców ateńskich, który pokonał Spartan w bitwie pod Sfakterią
Tukidydes	Przywódca spartański, który doprowadził do kapitulacji Aten
Gylippos	Wódz spartański, który rozgromił flotę ateńską u wybrzeży Sycylii
Alkibiades	Dowódca spartański, który poległ w bitwie pod Amfipolis
Perykles	Jeden z dowódców ateńskich; spisał przebieg wojny peloponeskiej
Kleon	Przywódca ateński, przeciwnik negocjacji ze Spartą, który zginął podczas zarazy w Atenach

Źródło: online-skills, licencja: CC BY 3.0.

Polecenie 6

Wybierz z listy poprawne dokończenie zdania: Alkibiades zginął:

- ☐ Zamordowany na polecenie Lizandra
- ☐ W bitwie morskiej u wybrzeży Sycylii
- ☐ Skazany na śmierć przez Zgromadzenie Ateńskie z powodu świętokradztwa

Źródło: online-skills, licencja: CC BY 3.0.

Przebieg wojny peloponeskiej

Strategia Spartan polegała na najazdach na Attykę; mieli oni bowiem przygniatającą przewagę na lądzie. Chcieli sprowokować Ateńczyków do walnej bitwy. Rozwijali flotę, by wraz z sojusznikami zlikwidować ateńską przewagę na morzu. Tymczasem Perykles planował unikanie walnej bitwy i ewakuację ludności Attyki za [Długie Mury](#) oraz kontrolowanie Morza Egejskiego i akcje odwetowe przeciw wybrzeżom wroga.

Działania te okazały się owocne. Gdy Spartanie z miernym rezultatem pustoszyli Attykę i po długotrwałym oblężeniu w 427 r. p.n.e. zdobyli i zniszczyli [Plateje](#), Ateńczycy zmusili do **kapitulacji Potidaję (430 r. p.n.e.)** i odnosili sukcesy w zuchwałych najazdach na Peloponez. Próby przejęcia inicjatywy na morzu kończyły się dla Spartan fatalnie - większość floty ateńskiej stacjonowała w Pireusie lub patrolowała wybrzeża Attyki, a małe eskadry blokujące Peloponez z łatwością pokonywały flotę wroga.

Wilhelm Muller, „Bitwa pod Potidają w 431 r. p.n.e.”, 1788 r., Kolekcja Instytutu Sztuki i Historii Wizualnej, Berlin, Niemcy, [wikimedia.org](https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/e0/Battle_of_Potidaea_431_BCE.jpg), domena publiczna

Źródło: Wilhelm Muller, *Bitwa pod Potidają w 431 r. p.n.e.*, 1788, Rycina, Kolekcja Instytutu Sztuki i Historii Wizualnej, Berlin, Niemcy, dostępny w internecie:

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/e0/Battle_of_Potidaea_431_BCE.jpg [dostęp 12.05.2021], domena publiczna.

Tymczasem w Atenach w wyniku przeludnienia i złych warunków sanitarnych wybuchła **zaraza (430 r. - 426 r. p.n.e.)**. Według Tukidydesa jej ofiarą padło 300 jeźdźców i 4400 hoplitów. Przeciwno osłabionym Atenom wybuchło powstanie w [Mitylenie](#) (428 r. - 427 r. p.n.e.), które zostało krwawo stłumione, pomimo pomocy ze strony Sparty.

Michiel Sweerts, „Zaraza w starożytnym mieście”, ok. 1652 - 1654 r., Muzeum Sztuki LACMA, Los Angeles, Stany Zjednoczone, [wikimedia.org](https://www.wikimedia.org), domena publiczna

Źródło: Michiel Sweerts, *Zaraza w starożytnym mieście*, Olej na płótnie, Muzeum Sztuki LACMA, Los Angeles, Stany Zjednoczone, dostępny w internecie:

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/6/66/Plague_in_an_Ancient_City_LACMA_AC1997.10.1_%281_of_2%29.jpg/1920px-Plague_in_an_Ancient_City_LACMA_AC1997.10.1_%281_of_2%29.jpg [dostęp 12.05.2021], domena publiczna.

Sytuacja zaczęła być bardzo niebezpieczna dla Spartan, gdy [Demostenes](#) stworzył w [Messenii](#) na cyplu [Pylos](#) ateńską bazę do współdziałania z [helotami](#), którzy notorycznie buntowali się przeciwko Lacedemończykom. Wobec tego Spartanie zaatakowali pozycje ateńskie i wysadzili kontyngent hoplitów na wysepce **Sfakteria**, która zamykała zatokę od morza. Demostenes odpierał ataki do przybycia floty ateńskiej, która odcięła garnizon na Sfakterii. W wyniku odrzucenia propozycji pokojowej Spartan i interwencji Kleona, oddziały ateńskie pod wodzą Demostenesa wylądowały na wysepce i wzięły do niewoli pozostałych przy życiu obrońców (425 r. p.n.e.).

Ateńczycy w dalszym ciągu odrzucali propozycje pokojowe i w roku 424 r. p.n.e. podjęli działania ofensywne. Podbili Kytherę, założyli kolejne bazy na Peloponezie, zdobywając port w Megarze, Nisaję i rozpoczynając atak na Beocję. Ofensywa ta skończyła się jednak **klęską pod Delium**, po której przyszła następna. [Spartiatą](#) Brazydas na czele małej armii dotarł drogą lądową do Tracji i zdobył Amfipolis.

Ateńska kontrofensywa, na której czele stanął Kleon załamała się w wyniku **klęski pod Amfipolis w 422 r. p.n.e.**, w której zginęli wodzowie obu armii.

Po ich śmierci ateński strateg Nikiasz i król Sparty Pleistoanaks wynegocjowali tzw. **pokój Nikiasza (421 r. p.n.e.)**. Przywracał on stan sprzed wybuchu wojny; utrzymał się przez kolejne 7 lat.

Pokój Nikiasza pozostawił Ateny w lepszej sytuacji niż Spartę. W wyniku zawarcia pokoju sojusz spartański rozsypał się, ponieważ Beoci, Koryntianie, Megarejczycy i Elejczycy odmówili przyjęcia jego warunków. W 420 r. p.n.e. powstała na Peloponezie koalicja z Argos na czele, która rzuciła Sparcie otwarte wyzwanie. Przystąpienie do niej Aten przekonało jednak Koryntyjczyków, by powrócili do przymierza ze Spartą. W **418 r. p.n.e.** Spartanie odnieśli zwycięstwo nad siłami sprzymierzonymi **pod Mantineją**, przywracając Związek Peloponeski do dawnego kształtu.

John Steeple Davis, „Zniszczenie armii ateńskiej pod Syrakuzami”, ok. 1652 – 1654 r., ilustracja z książki Ellis Horne „Historia najznamienitszych narodów od starożytności do XX w”, 1900 r., Nowy Jork, [wikimedia.org](https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/8/80/Destruction_of_the_Athenian_army_at_Syracuse.jpg/800px-Destruction_of_the_Athenian_army_at_Syracuse.jpg), domena publiczna

Źródło: John Steeple Davis, *Zniszczenie armii ateńskiej pod Syrakuzami*, Ilustracja, z książki Ellis Horne „Historia najznamienitszych narodów od starożytności do XX w”, 1900 r., Nowy Jork, dostępny w internecie:

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/8/80/Destruction_of_the_Athenian_army_at_Syracuse.jpg/800px-Destruction_of_the_Athenian_army_at_Syracuse.jpg [dostęp 12.05.2021], domena publiczna.

Po śmierci Peryklesa i Kleona w Atenach brakowało zdecydowanego przywódcy i jasnej strategii walki z wrogiem. Przepychanie się stronnictw w walce o przychyłność Zgromadzenia, częste procesy polityczne i brak zmęczenia wojną popchnęły Ateńczyków, pod przywództwem młodego brawurowego **Alkibiadesa**, do zaplanowania wielkiej wyprawy na **Syrakuzy na Sycylii**, której celem było złupienie bogatego miasta i demonstracja potęgi Aten. Na skutek ostrzeżeń Nikiasza o niebezpieczeństwach grożącym Ateńczykom, flotę wysłaną na wyprawę sycylijską podwojono.

W noc przed wypłynięciem floty, w maju **415 r. p.n.e.** obłuczono [hermy](#) strzegące ulic i placów Aten. Świętokradztwo oburzyło Ateńczyków. Ściganie sprawców objęło głównie młodych, dobrze urodzonych entuzjastów nowych trendów. Pozwoliło to wrogom Alkibiadesa postawić go w stan oskarżenia o parodiowanie [misteriów eleuzyńskich](#). Alkibiades domagał się natychmiastowego procesu, jego wrogowie jednak zapewnili go, że ważniejsza jest teraz wyprawa, a sprawą misteriów zajmą się po powrocie z Sycylii. Przebiegle oskarżając go formalnie, gdy dotarł na Sycylię i odwołując ze skutkiem natychmiastowym z dowodzenia flotą. Alkibiades, zaocznie skazany na śmierć, zbiegł do Sparty, gdzie przekonał Lacedemończyków o konieczności pilnej interwencji zbrojnej w Syrakuzach.

Wyprawa sycylijska zakończyła się druzgocącą klęską Aten. Opieszałość Nikiasza i pojawienie się eskadry korynckiej pod wodzą spartiaty Gylipposa, a także opóźnienie odwrotu floty ateńskiej doprowadziło do rozgromienia żołnierzy uciekających lądem w 413 r. p.n.e.

W tym samym roku Spartanie wkroczyli ponownie na teren Attyki, tym razem obierając inną strategię. Zdobyli twierdzę w pobliżu Aten, Dekeleję, którą uczynili bazą wypadową najazdów na kraj, paraliżując uprawę roli i eksploatację kopalń w [Laurion](#). Osłabienie floty ateńskiej sprawiło, że mieszkańcy miast poddanych Atenom (m.in. były to miasta [Jonii](#)), odłączyli się od Związku Morskiego odzyskując niepodległość. W ten sposób Ateny zostały pozbawione zapasów żywności, pieniędzy oraz sojuszników. Tymczasem, sojusznikiem Sparty została Persja, która wspierała Lacedemończyków militarnie i finansowo.

Rozpaczliwa sytuacja Aten odbiła się niekorzystnie na nastrojach panujących w mieście. Doszło do próby obalenia demokracji wspieranej z daleka przez przebywającego na wygnaniu Alkibiadesa, który jednak zmienił zdanie i stał się zagorzałym zwolennikiem opcji demokratycznej w Atenach, która odwołała wyrok na niego. I tak Alkibiades jako obrońca demokracji został dowódcą floty ateńskiej i rozpoczął kontrofensywę w strefie cieśnin. Seria zwycięstw uwieńczona zagładą wrogiej floty pod **Kyzikos w 410 r. p.n.e.** przywróciła Atenom panowanie na morzu i demokrację w mieście. Alkibiades wrócił do Aten jako triumfator i został obwołany naczelnym wodzem.

Król perski postanowił w tej sytuacji bardziej energicznie wesprzeć Spartan. Jego syn, Cyrus, porozumiał się z Lizandrem i przekazał środki finansowe na odbudowę floty peloponeskiej. Sprawę ułatwił im fakt, że Alkibiadesa odwołano z pozycji naczelnego wodza. Mimo, że Ateny pokonały flotę Sparty **pod Arginuzami w 406 r. p.n.e.**, jednak dowódcy floty zostali skazani na śmierć. Nie uratowali bowiem swoich żołnierzy, którzy na skutek sztormu utonęli w morzu.

Tymczasem Lizander za pieniądze Cyrusa wystawił nową flotę. Dzięki niej w **405 r. p.n.e.** bez walki zdobył niemal wszystkie okręty Aten **pod Ajgospotamoi**.

Bitwa ta była rozstrzygająca dla wojny peloponeskiej. **Ateny**, otoczone od lądu i morza, **skapitulowały** wiosną **404 r. p.n.e.**

Wojna peloponeska

Polecenie 7

Sporządź notatkę na temat efektów wojny peloponeskiej dla obu stron konfliktu. Swoją odpowiedź zapisz poniżej.

Polecenie 8

Dokończ zdanie: Współcześnie pod hasłem „pułapka Tukidydesa” rozumiemy:

- ☐ działania polityków, którzy planują wojnę w celu wzbogacenia się
- ☐ swoistą zimną wojnę między dwiema potęgami militarnymi, która prowadzi nieuchronnie do otwartego konfliktu zbrojnego
- ☐ konflikty lokalne, które w konsekwencji prowadzą do wojny

Źródło: online-skills, licencja: CC BY 3.0.

Polecenie 9

Sporządź notatkę na temat działań strategicznych, jakie podjął Alkibiades podczas wojny peloponeskiej.

Źródło: online-skills, licencja: CC BY 3.0.

Ateny po wojnie peloponeskiej

Po kapitulacji Aten Koryntianie i Tebańczycy domagali się zagłady swojego wroga. Spartanie ograniczyli się jedynie do nakazu rozwiązania [Związku Morskiego](#), wydania okrętów, zburzenia fortyfikacji i przystąpienia do [Związku Peloponeskiego](#). Zostawili w Atenach tzw. [Trzydziestu Tyranów](#) - Ateńczyków wywodzących się z bogatej elity. Rządzili oni podbitym miastem, brutalnie tłumiąc opozycję wewnętrzną i bez skrupułów okradając bogatych obywateli Aten. Oligarchowie ci brutalnie tłumili opozycję wewnętrzną i bez skrupułów okradali bogatych obywateli Aten przez osiem miesięcy swoich okrutnych rządów. W 403 r. p.n.e. wybuchły jednak walki pomiędzy oligarchami a demokratyczną opozycją, które doprowadziły do przywrócenia demokracji w Atenach. By położyć kres walkom wewnętrznym demokraci ogłosili powszechną amnestię - pierwszy tego typu akt w dziejach Zachodu.

Straty w ludziach, epidemia oraz zapaść finansowa pogrążyły Ateny w głębokim kryzysie. Z czasem odzyskały one większość swojej dawnej świetności oraz pozycję lidera Hellady, nigdy jednak nie wróciły do dawnej potęgi.

LYSANDER HAS THE WALLS OF ATHENS DEMOLISHED.

James Ward, „Zburzenie murów w Atenach na rozkaz Lizandra”, z książki „Ilustrowana historia świata”, 1881 - 1884 r., Nowy Jork, Stany Zjednoczone, [wikimedia.org](https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/5/55/Lysander_has_the_walls_of_Athens_demolished.jpg/1280px-Lysander_has_the_walls_of_Athens_demolished.jpg), domena publiczna

Źródło: James Ward, *Zburzenie murów w Atenach na rozkaz Lizandra*, Rycina, z książki „Ilustrowana historia świata”, 1881 - 1884 r., Nowy Jork, Stany Zjednoczone, dostępny w internecie:

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/5/55/Lysander_has_the_walls_of_Athens_demolished.jpg/1280px-Lysander_has_the_walls_of_Athens_demolished.jpg [dostęp 13.05.2021], domena publiczna.

Sparta wyszła zwycięsko z wojny peloponeskiej - jednak jej hegemonia nie trwała długo. Zwycięzcy nie mieli ani środków, ani pomysłu, jak utrzymać swoją pozycję.

Podsumowanie

Wojna peloponeska pozornie przyniosła Spartanom zwycięstwo. Nie potrafili go jednak należycie wykorzystać, co sprawiło, że ich hegemonia w Grecji była krótkotrwała. W rzeczywistości wojna między Spartą i Atenami wyniszczyła wszystkie zaangażowane w konflikt strony i pozostawiła Grecję w chaosie, który czynił ją podatną na ataki potężniejszych wrogów.

Ćwiczenia

Ćwiczenie 1

Ułóż puzzle, a następnie zapisz imię brodatego mężczyzny i odpowiedz na pytanie.

Źródło: online-skills, licencja: CC BY 3.0.

Podaj imię brodatego mężczyzny:

Źródło: online-skills, licencja: CC BY 3.0.

Wskaż, jaka była według Tukidydesa główna przyczyna wojny peloponeskiej:

- ☐ Konflikt między Spartą a Koryntem o Korkyrę
- ☐ Wzrost potęgi Aten, który wzbudzał strach wśród Spartan
- ☐ Wzrost potęgi Sparty, na którą nie zgadzały się Ateny

Źródło: online-skills, licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 2

Wskaż, na czym polegała zmiana strategii Spartan w 413 r. p.n.e.

- ☐ Próbie obalenia demokracji w Atenach
- ☐ Utworzeniu bazy wypadowej w Attyce, by ułatwić najazdy na kraj nieprzyjaciela
- ☐ Opóźnieniu odwrotu floty ateńskiej

Źródło: online-skills, licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 3

Wybierz z listy poprawne dokończenie zdania: Strategia Peryklesa...

- ☐ Zakładała ewakuację ludności Attyki do Aten
- ☐ Miała na celu budowę floty, by dorównać przeciwnikom
- ☐ Polegała na unikaniu walnej bitwy
- ☐ Była przyczyną wybuchu zarazy w Atenach

Źródło: online-skills, licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 4

Połącz ilustracje z odpowiadającymi im opisami.

Lizander po kapitulacji Aten nakazuje zniszczenie Długich Murów.

Przed wypłynięciem na wyprawę sycylijską w Atenach obtłuczono hermy, z czym powiązano Alkibiadesa.

Alkibiades zostaje zamordowany na rozkaz Lizandra

Na początku wojny peloponeskiej w Atenach wybuchła epidemia, która zdziesiątkowała ludność.

Jeden z dowódców ateńskich, Tukidydes, opisał przyczyny i przebieg wojny peloponeskiej.

Ćwiczenie 5

Zdecyduj, które zdania są prawdziwe, a które fałszywe. Umieść odpowiedzi we właściwym miejscu:

PRAWDA:

Tukidydes pochodził z rodu Alkmeonidów.

FAŁSZ:

Nazwa „herma” pochodzi od wizerunku Hermesa, którego pierwotnie umieszczano na tym monumencie.

Ród Alkmeonidów pochodził od prawnuka Nestora.

Hermy stawiano na cmentarzach i w świątyniach Hermesa.

Ćwiczenie 6

Połącz w pary słowa pochodzące z greki z ich etymologią.

Hopliti

jeńcy

Herma

nazwa pochodząca od imienia boga
Hermesa, którego wizerunek
umieszczano pierwotnie na słupach
o tej nazwie

Eupatrydzi

nazwa pochodząca od
charakterystycznej dużej tarczy
noszonej przez tak nazywanych
żołnierzy

Heloci

synowie dobrych ojców

Źródło: online-skills, licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 7

Zaznacz prawidłowe zdania na temat wojny peloponeskiej:

- ☐ W bitwie o Sfakterię Ateńczycy wzięli do niewoli spartańskich wojowników
- ☐ W bitwie pod Amfipolis zginął Kleon i Brazydas, wodzowie ateńscy.
- ☐ Trzydziestu Tyranów to spartańscy hoplici rządzący Atenami po zakończeniu wojny
- ☐ Rozstrzygającą bitwą wojny peloponeskiej była bitwa pod Ajgospotamoi.
- ☐ Środki na odbudowę floty spartańskiej pochodziły od króla perskiego
- ☐ W 421 r. p.n.e. obie strony podpisały pokój Nikiasza
- ☐ Perykles uważał, że ustępstwo na rzecz wroga jest wyrazem wspaniałomyślności
- ☐ Bezpośrednią przyczyną wojny peloponeskiej był spór między Atenami a Koryntem
- ☐ Hegemonia Sparty po zakończeniu wojny peloponeskiej trwała przez stulecia
- ☐ Alkibiades przeszedł na stronę Sparty po klęsce floty ateńskiej pod Syrakuzami

Ćwiczenie 8

Wybierz z listy zdania wskazujące na przyczyny upadku Aten:

- ☐ Porażka w otwartej bitwie lądowej na terenie Attyki na początku wojny
- ☐ Odrzucanie propozycji pokojowych
- ☐ Osłabienie miasta przez epidemię, która zdziesiątkowała ludność
- ☐ Brak zdecydowanego przywódcy w Atenach w ostatniej fazie wojny
- ☐ Brak zgody w Zgromadzeniu, częste i nieuzasadnione procesy
- ☐ Karanie wodzów wygnaniem lub śmiercią za sytuacje, na które nie mieli wpływu
- ☐ Stosowanie strategii Peryklesa

Źródło: online-skills, licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 9

Napisz pracę na temat: jak możemy odnieść termin „pułapka Tukidydesa” do współczesnej sytuacji politycznej na świecie?

Źródło: online-skills, licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 10

Odpowiedz na pytanie: Czy Ateńczycy w pełni wykorzystali potencjał Alkibiadesa w wojnie peloponeskiej?

Źródło: online-skills, licencja: CC BY 3.0.

Słownik pojęć

Alkmeonidzi

sławny ród [eupatrydów](#) ateńskich, odgrywający ważną rolę w historii Aten przez kilka wieków. Protoplastą rodu miał być Alkmeon, prawnuk Nestora. Według Herodota Alkmeonidzi nie byli przybyszami, lecz autochtonami attyckimi. Z rodu tego pochodzili: Megakles, Klejstenes, Perykles i Alkibiades.

Beocja

w starożytnej Grecji środkowej kraina rolniczo-pasterska, której głównym miastem były Teby. Ateńczycy kpili z jej mieszkańców jako rzekomo tępych, niewykształconych gburów.

Cyrus Młodszy

syn Dariusza Notosa i Parysatis, mianowany przez ojca w 407 r. p.n.e. dowódcą wybrzeży małaazjatyckich i satrapą Lidii, Frygii i Kappadocji, wspierał Lacedemończyków z Lizandrem na czele w ich walce z Ateńczykami.

Daskylion

w starożytności miasto we Frygii (północna Azja Mniejsza), nad jeziorem Daskylitis (obecnie Manyas).

Dem

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DGR90fn2O>

Wymowa słowa dem w języku greckim, online-skills, CC BY 3.0

Źródło: online-skills, *Wymowa słowa dem w języku greckim*, licencja: CC BY 3.0.

Nagranie dźwiękowe przedstawia wymowę słowa dem, które w języku greckim brzmi: demos.

(z greckiego: demos), gmina, podstawowa jednostka terytorialna w Attyce, wprowadzona przez Klejstenesa. W nowym systemie podziału 10 demów tworzyło jedną fylę.

Demostenes

syn Alkistenesa, wódz wojsk ateńskich w wojnie peloponeskiej. Naraził się na gniew Ateńczyków, gdy nie udał mu się plan przedarcia się do Beocji od strony zachodniego wybrzeża przez Etolię i Fokidę w 426 r. p.n.e. Jednakże pokonawszy Spartanina Eurylocha, który zaatakował Naupaktos, uzyskał przebaczenie i powrócił do Aten. Otoczył hoplitów spartańskich, którzy wylądowali na wyspie Sfakterii i zmusił ich do kapitulacji w 425 r. p.n.e., co było dla Sparty wielką klęską. W 413 r. p.n.e. został wysłany z flotą na Sycylię, na pomoc Nikiaszowi. Widząc beznadziejną sytuację, namawiał Nikiasza do wycofania się, ten jednak nie usłuchał i wkrótce stracił zarówno flotę, jak i wojska lądowe. Obaj strategowie dostali się do niewoli i zostali przez Syrakusańczyków skazani na śmierć.

Długie mury

mury łączące miasto Ateny z portem Pireus i Faleron, stanowiły część zainicjowanych przez Temistoklesa fortyfikacji Aten; ukończone zostały za Peryklesa ok 445 r. p.n.e. Dwa mury, wychodzące od Wzgórza Nimf i Wzgórza Muz, łączyły się z obwarowaniem Pireusu, trzeci, południowy, rozpoczynał się przy bramie Itońskiej i biegł ku Zatoce Faleronńskiej. W ten sposób oba miasta były połączone szeroką ulicą, zamkniętą z obu stron i stanowiły niby wyspę na lądzie, niemożliwą do zdobycia dla armii lądowej, dopóki na morzu panowała flota ateńska. W 404 r. p.n.e. flota spartańska pod wodzą Lizandra wpłynęła do Pireusu i wówczas zburzono mury, będące podstawą morskiej potęgi Aten. Odbudowano

je w 394 r. p.n.e. w czasie, gdy Sparta była zajęta wojną z Persami. Zostały zburzone ponownie w 86 r. p.n.e. przez Rzymian. Do dziś zachowały się ruiny.

Eklezja

zgromadzenie ludowe, najwyższa władza w państwie ateńskim od czasu wprowadzenia ustroju demokratycznego. W IV w. p.n.e. zwoływano je 40 razy w ciągu roku. Uczestniczyli w niej obywatele, którzy ukończyli 20 lat i posiadali pełnię praw. Miejscem zgromadzeń była agora, Pnyks lub teatr.

Eupatrydzi

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DGR90fn2O>

Wymowa słowa eupatrydzi w języku greckim, online-skills, CC BY 3.0

Źródło: online-skills, *Wymowa słowa eupatrydzi w języku greckim*, licencja: CC BY 3.0.

Nagranie dźwiękowe przedstawia wymowę słowa eupatrydzi, które w języku greckim brzmi: eupatridai.

(z greckiego: εὐπατρίδαι, eupatridai – z dobrego ojca), ateńska arystokracja rodowa, warstwa wielkich posiadaczy ziemskich.

Anselm Feuerbach, „Uczta Platona”, 1869 r., Miejskie Muzeum Sztuki, Karlsruhe, Niemcy, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Platon's_Feast.jpg), domena publiczna

Źródło: Anselm Feuerbach, *Uczta Platona*, 1869, Olej na płótnie, Miejskie Muzeum Sztuki, Karlsruhe, Niemcy, dostępny w internecie: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Plato%27s_Symposium_-_Anselm_Feuerbach_-_Google_Cultural_Institute.jpg [dostęp 27.09.2021], domena publiczna.

Heloci

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DGR90fn2O>

Wymowa słowa heloci w języku greckim, online-skills, CC BY 3.0

Źródło: online-skills, *Wymowa słowa heloci w języku greckim*, licencja: CC BY 3.0.

Nagranie dźwiękowe przedstawia wymowę słowa heloci, które w języku greckim brzmi: hejlotes.

państwowi chłopci - poddani w Sparcie, rekrutujący się z podbitej ludności. Byli oni osadzeni na roli i nie mogli zmieniać miejsca zamieszkania; uiszczali właścicielowi ziemi daninę w postaci przepisanej ilości produktów rolnych, w czasie wojny pełnili służbę wojskową; osoba prywatna nie miała prawa heloty sprzedać ani usunąć go z działki. Aby utrzymać helotów w posłuszeństwie, co roku eforowie ogłaszali przeciwko nim wojnę, a spartańska krypteia patrolowała kraj i zabijała helotów niebezpiecznych dla państwa lub podejrzanych. Liczba helotów przewyższała kilkakrotnie liczbę Spartan, dlatego też obawa przed ich buntem była stałą troską Sparty i wpływała hamująco na jej politykę zagraniczną.

Herma

wysoki czworoboczny słup zwieńczony głową lub krótkim popiersiem. Często poniżej popiersia znajdują się dwa wystające krótkie ramiona, służące do zawieszania girland, a poniżej element falliczny. Forma ta stosowana w Grecji początkowo tylko dla Hermesa, potem odnosiła się także do innych bogów i herosów. Hermy stawiano przy drogach, na rogach ulic, na rynkach, na granicach posiadłości.

Herma Demostenesa, kopia pośmiertnej statuy Demostenesa - oryginał Polieuktosa, 280 r. p.n.e., Gliptoteka, Monachium, Niemcy, [wikimedia.org](https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/cf/Herma_Demosthenes_Glyptothek_Munich_292.jpg), domena publiczna, fotografia: Bibi Saint-Pol

Źródło: Bibi Saint-Pol, *Herma Demostenesa, kopia pośmiertnej statuy Demostenesa - oryginał Polieuktosa*, 280, Rzeźba, Gliptoteka, Monachium, Niemcy, dostępny w internecie:

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/cf/Herma_Demosthenes_Glyptothek_Munich_292.jpg [dostęp 14.05.2021], domena publiczna.

Hopliti

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DGR90fn2O>

Wymowa słowa hoplici w języku greckim, online-skills, CC BY 3.0

Źródło: online-skills, *Wymowa słowa hoplici w języku greckim*, licencja: CC BY 3.0.

Nagranie dźwiękowe przedstawia wymowę słowa hoplici, które w języku greckim brzmi: hoplitaj.

(z greckiego: hoplitai); [czytaj: hoplitaj] ciężkozbrojni piechurzy w starożytnej Grecji. Uzbrojenie hoplitów składało się z metalowego hełmu, pancerza, nógolenników, wielkiej tarczy, włóczni i prostego obosiecznego miecza. Ważyło około 35 kg.

Jonia

kraj położony na zachodnich wybrzeżach Azji Mniejszej, rozciągający się od rzeki Hermos do zatoki Bargylikos. Dogodne porty i rozliczne wyspy na Morzu Egejskim sprzyjały rozwojowi handlu i rzemiosła w miastach jońskich leżących na szlaku handlowym między Wschodem a Zachodem.

Kythera

wyspa na Morzu Śródziemnym, w pobliżu południowo-wschodnich wybrzeży Peloponezu, koło przylądka Onugnathos. We wschodniej części wyspy leżało główne miasto o tej samej nazwie oraz małe miasto portowe Skandėja. Mieszkańcy zajmowali się połowem ryb oraz wyrobem purpury. Na wyspie panował prastary kult Afrodyty, być może wprowadzony przez Fenicjan. Był to również ważny punkt strategiczny.

Lacedemon

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DGR90fn2O>

Wymowa słowa Lacedemon w języku greckim, online-skills, CC BY 3.0

Źródło: online-skills, *Wymowa słowa lacedemon w języku greckim*, licencja: CC BY 3.0.

Nagranie dźwiękowe przedstawia wymowę słowa Lacedemon, które w języku greckim brzmi: lakedajmon.

(z greckiego: „Lakedāimon”); [czytaj: Lakedājmon] starożytne miasto leżące w południowo-wschodniej części Peloponezu. Stolicą Lacedemonu była Sparta, której nazwa stosowana była wymiennie z nazwą „Lacedemon” na określenie polis. Lakedāimon, to również imię mitycznego założyciela i pierwszego króla Lacedemonu, zaś Sparta, to imię jego żony.

Lacedemończycy

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DGR90fn2O>

Wymowa słowa Lacedemończycy w języku greckim, online-skills, CC BY 3.0

Źródło: online-skills, licencja: CC BY 3.0.

Nagranie dźwiękowe przedstawia wymowę słowa Lacedemończycy, które w języku greckim brzmi: lakedajmonjoj.

(z greckiego: Lakedaimōnioi) [czytaj: Lakedajmōńjoj] – Lacedemończycy, mieszkańcy Lacedemonu, zwani również od nazwy Sparty Spartanami.

Laurion

lesiste góry w południowo – wschodniej Attyce, znane z kopalni ołowiu i srebra, eksploatowanych od V w. p.n.e.

Megara

miasto położone na Istmie Korynckim, w pobliżu Zatoki Saronkiej, warowne, z dwoma akropolami. W czasie wojny peloponeskiej partia oligarchiczna wypędziła załogę ateńską.

Stanowisko archeologiczne w Megarze, widok na fontannę Theagenesa, Megara, Grecja, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Megara4.jpg), CC0 1.0, fotografia: O. Mustafin

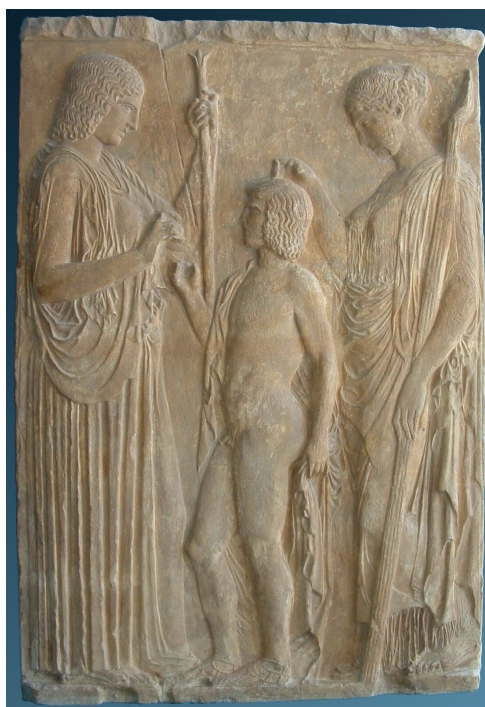
Źródło: O. Mustafin, *Stanowisko archeologiczne w Megarze, widok na fontannę Theagenesa*, Megara, Grecja, dostępny w internecie: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Megara4.jpg> [dostęp 27.09.2021], licencja: CC 0 1.0.

Messenia

kraj w południowo - zachodniej części Peloponezu. Zachodnią granicę z Lakonią stanowiły góry Tajgetu, na północy graniczyła z Arkadią przez rzekę Nedę. Kraj górzysty, posiadający tylko dwie równiny. W okresie podbojów Peloponezu przez Spartan Messeńczycy brali udział w trzech wojnach (messeńskich). Epaminondas, po zwycięstwie pod Leuktrami w 371 r. p.n.e. ogłosił niepodległość Messenii i założył stolicę Messenę u stóp Itome. Messenia zachowała niepodległość do 146 r. p.n.e., kiedy stała się częścią rzymskiej prowincji Achai.

Misteria Eleuzyjskie

uroczystości ku czci bogiń Demeter i Persefony, obchodzone w starożytności w greckim miasteczku Eleusis, w pobliżu Aten.

„Demeter, Kora i Triptolemos”, 440 - 430 r. p.n.e., relief z Eleusis, Grecja, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Eleusis2.jpg), CC BY-SA 3.0, fotografia: Napoleon Vier

Źródło: Napoleon Vier, *Demeter, Kora i Triptolemos*, 440, Relief, Eleusis, Grecja, dostępny w internecie: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Eleusis2.jpg> [dostęp 27.09.2021], licencja: CC BY-SA 3.0.

Mitylena

największe i najważniejsze miasto wyspy Lesbos, położone na jej zachodnim brzegu. Mitylena posiadała dwa porty i silne obwarowania z czasów wojny

peloponeskiej. Po klęsce Krezusa w wojnie z Persją poddała się Persom i pozostawała przez pewien czas pod ich władzą. W 479 r. p.n.e. Mitylena przystąpiła do Związku Ateńskiego. W czasie wojny peloponeskiej połączyła się ze Spartą, lecz w 427 r. p.n.e. została zdobyta przez Ateńczyków. Po klęsce Ateńczyków na Sycylii Mitylena wraz z innymi miastami lesbijskimi uwolniła się od zależności od Aten, przyłączyła się jednak do nich dobrowolnie po pokoju Antalkidasa. W czasie wyprawy Aleksandra Wielkiego uległa kilkakrotnie zniszczeniu.

Waza z wizerunkiem Safony, malarstwo czerwonofigurowe, 440 - 430 r. p.n.e., Narodowe Muzeum Archeologiczne, Ateny, Grecja, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:NAMA_Sappho_lisant.jpg), CC BY-SA 2.5, fotografia: Marsyas

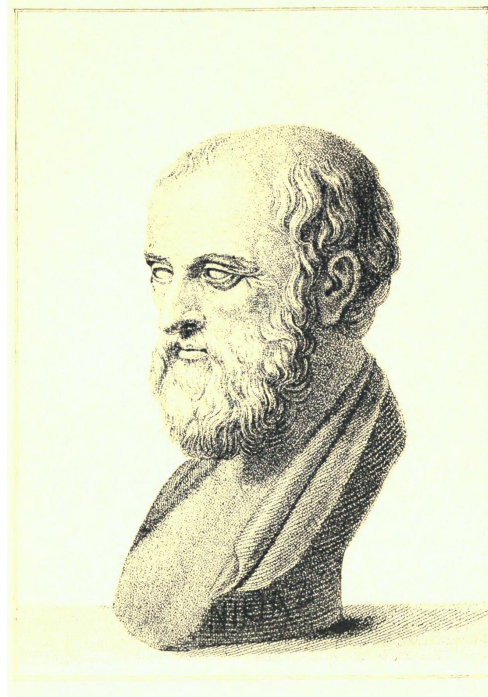
Źródło: Marsyas, *Waza z wizerunkiem Safony*, 440, malarstwo czerwonofigurowe, Narodowe Muzeum Archeologiczne, Ateny, Grecja, dostępny w internecie:

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:NAMA_Sappho_lisant.jpg [dostęp 27.09.2021], licencja: CC BY-SA 2.5.

Nikiasz

syn Nikeratos, jeden z czołowych przywódców politycznych w Atenach w okresie wojny peloponeskiej. Jako przywódca arystokracji przeciwstawiał się Kleonowi. Zwolennik zawarcia pokoju, po śmierci Kleona zawiera w 421 r. p.n.e. pokój ze Spartą na 50 lat, nazwany od jego imienia pokojem Nikiasza. Przeciwnik wyprawy na Sycylię, wbrew woli został wraz z Alkibiadesem i Lamachosem postawiony na jej czele w 415 r. p.n.e. Po odwołaniu Alkibiadesa Nikiasz zrazu pokonał Syrakuzanów, następnie jednak poniósł klęskę. Na skutek prawie całkowitego

zniszczenia floty ateńskiej przez Syrakuzan Ateńczycy zmuszeni byli do odwrotu, a wreszcie do poddania się. Wodzowie ateńscy Nikiasz i Demostenes dostali się do niewoli i zostali straceni w 413 r. p.n.e. Resztki wojska ateńskiego wysłano jako niewolników do kamieniołomów syrakusańskich.

William Jennings Bryan, Francis Whiting Halsey, „Popiersie Nikiasza”, 1906 r., [w:] „The World's Famous Orations”, vol. 1., [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Nicias,_p_105_(World%27s_Famous_Orations_Vol_1).jpg), domena publiczna

Źródło: William Jennings Bryan, Francis Whiting Halsey, *Popiersie Nikiasza*, 1906, Ilustracja, dostępny w internecie: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Nicias,_p_105_\(World%27s_Famous_Orations_Vol_1\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Nicias,_p_105_(World%27s_Famous_Orations_Vol_1).jpg) [dostęp 27.09.2021], domena publiczna.

Notion

miasto na wybrzeżu Azji Mniejszej, w późniejszych czasach port Kolofonu.

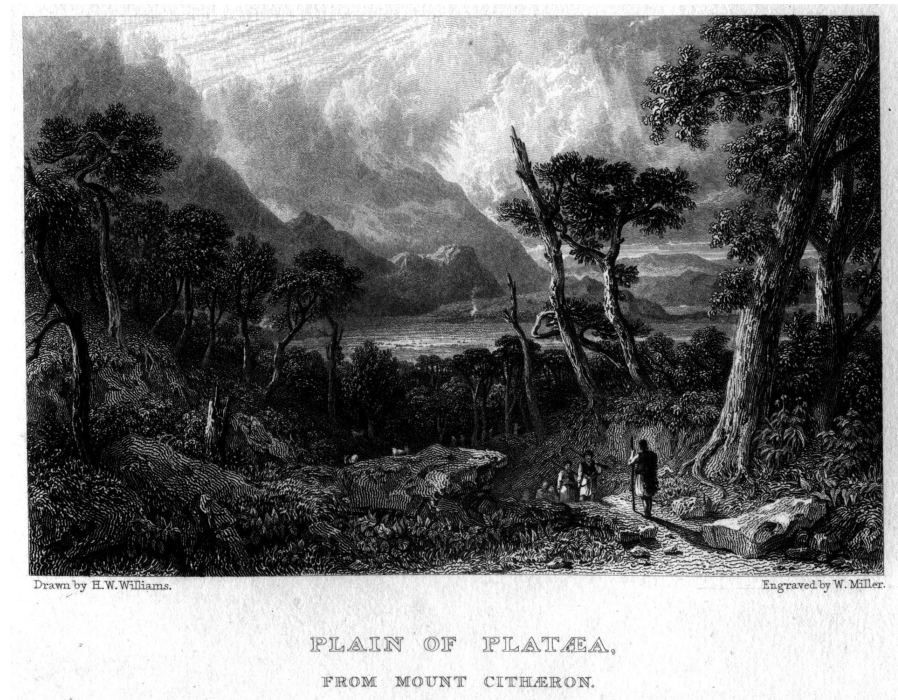
Pireus

najważniejsze miasto portowe Grecji. Położone około 12 km na południowy zachód od Aten.

Plateje

miasto w Beocji, na północnym zboczu Kitajronu, na granicy Attyki. Słynne ze zwycięstwa odniesionego przez Greków nad Persami w 479 r. p.n.e. Zniszczone na

żądanie Tebańczyków przez Spartan w czasie wojny peloponeskiej oraz w 376 r. p.n.e. przez Tebańczyków, odbudowane zostało za Aleksandra Wielkiego.

William Miller, „Równina pod Platejami, widok z góry Kithairon”, 1829 r., rycina opublikowana [w:] Hugh William Williams „Select Views In Greece With Classical Illustrations”, Londyn, Wielka Brytania 1829 r, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Plain_of_Plataea,_from_Mount_Cithaeron_engraving_by_William_Miller_after_H_W_Williams.jpg), domena publiczna

Źródło: William Miller, Hugh William Williams, *Równina pod Platejami, widok z góry Kithairon*, 1829, Rycina, Londyn, Wielka Brytania, dostępny w internecie:

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Plain_of_Plataea,_from_Mount_Cithaeron_engraving_by_William_Miller_after_H_W_Williams.jpg [dostęp 27.09.2021], domena publiczna.

Pylos

miasto portowe w Messenii, położone naprzeciwko wyspy Sfakterii. Wg Homera miał tu panować Nestor. W czasie wojny peloponeskiej w 425 r. p.n.e. wódz ateński Demostenes zajął i silnie ufortyfikował Pylos, tak, że Spartanie pomimo rozpaczliwych wysiłków nie zdołali odbić miasta.

Panoramyczna fotografia Pałacu Nestora, 2010 r., Pylos, Grecja, wikimedia.org, CC BY-SA 3.0, fotografia: Fæ

Źródło: Fæ, *Panoramyczna fotografia Pałacu Nestor*, 2010, Fotografia, Pylos, dostępny w internecie:

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Nestor%27s_Palace_panorama.jpg [dostęp 27.09.2021], licencja: CC BY-SA 3.0.

Spartiaci

pełnoprawni obywatele Sparty. Była to najwyższa, a zarazem najmniej liczna, z trzech grup społecznych, na które dzielili się Spartanie [mieszkańcy Sparty (Lacedemonu)]. Każdy spartiata przechodził specyficzne wychowanie (przysłowiowe „wychowanie spartańskie”), którego celem było wykreowanie sprawnego, silnego i zaradnego obywatela, całkowicie podporządkowanego swojemu przełożonemu.

Syrakuzy

najbogatsze i najludniejsze miasto na Sycylii, założone w 734 r. p.n.e. przez Dorów pod wodzą Archiasza. Początkowo położone było na wysepce Ortygia, leżącej tuż przy brzegu Sycylii. Niebawem rozrosło się na sąsiednie wybrzeża.

Teatr grecki w Syrakuzach, ok. V w. p.n.e., Syrakuzy, Sycylia, Włochy, wikimedia.org, CC BY-SA 3.0, fotografia: Alexander Van Loon

Źródło: Alexander van Loon, *Teatr grecki w Syrakuzach*, Fotografia, Syrakuzy, Sycylia, Włochy, dostępny w

internecie: https://en.wikipedia.org/wiki/File:Greek_theater_of_Syracuse_AvL.JPG [dostęp 27.09.2021], licencja: CC

Teby

stolica Beocji, miasto położone między jeziorem Kopais i rzeką Asopos. Według legendy założone przez Kadmosa. W Tebach miał się urodzić Dionizos i Herakles. Od najdawniejszych czasów Teby pozostawały w nieprzyjaznych stosunkach z Atenami.

Trzydziestu Tyranów

komisja ustanowiona w Atenach przez oligarchów przy poparciu wodza spartańskiego Lizandra, po kapitulacji Aten, w r. 404 p.n.e. i zawarciu pokoju kończącego wojnę peloponeską. Komisja trzydziestu, powołana do opracowania nowej konstytucji, przekształciła się w faktyczny rząd. W 403 r. p.n.e. Ateńczycy wystąpili zbrojnie przeciw tyranom. Kritias został zabity, a reszta kolegium trzydziestu musiała zrezygnować z władzy na rzecz komisji dziesięciu, ustanowionej przez zgromadzenie 3000 obywateli.

Związek Morski

w starożytnej Grecji sojusz zawarty 478 p.n.e. między Atenami a miastami wysp Morza Egejskiego i wybrzeży Azji Mniejszej, który za cel stawiał sobie wyzwolenie spod panowania perskiego wszystkich Greków.

Związek Peloponeski

w starożytnej Grecji sojusz zbrojny (symmachia) obejmujący większość państw Peloponezu pod hegemonią Sparty, ukształtowany ostatecznie w II poł. VI w. p.n.e.

Słownik pojęć został opracowany na podstawie:

- *Oryginalna Azetka. Encyklopedia PWN*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 2016 r.
- *Mała Encyklopedia Kultury Antycznej*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1990 r.

- *Słownik Języka Polskiego PWN* - wydanie internetowe.

Notatki ucznia

Źródło: online-skills, licencja: CC BY 3.0.

Galeria

„Mozaika przedstawiająca Tukidydesa” (detal), rzymska mozaika z Jorash w Jordanii, III w. n.e., Muzeum Pergamońskie, Berlin, Niemcy, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Thucydides_Mosaic_from_Jerash%2C_Jordan%2C_Roman%2C_3rd_century_CE_at_the_Pergamon_Museum_in_Berlin.jpg), domena publiczna, fotografia: Mharrsch

Źródło: Mharrsch, *Mozaika przedstawiająca Tukidydesa*, Mozaika, Muzeum Pergamońskie, Berlin, Niemcy, dostępny w internecie:

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c7/Thucydides_Mosaic_from_Jerash%2C_Jordan%2C_Roman%2C_3rd_century_CE_at_the_Pergamon_Museum_in_Berlin.jpg [dostęp 12.05.2021], domena publiczna.

Matthaeus Merian, „Bitwa morska o Korynt”, 1630 r., Muzeum Städel, Frankfurt nad Menem, Niemcy, akg-images, Materiał wykorzystany na podstawie art. 29 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych (prawo cytatu)

Źródło: Matthaeus Merian, *Bitwa morska o Korynt*, 1630, Miedzioryt, Muzeum Städel, Frankfurt nad Menem, Niemcy, dostępny w internecie: [https://www.akg-](https://www.akg-images.com/Docs/AKG/Media/TR3_WATERMARKED/b/6/5/c/AKG243780.jpg)

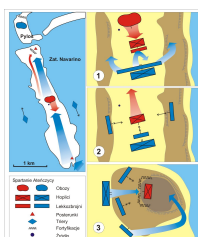
[images.com/Docs/AKG/Media/TR3_WATERMARKED/b/6/5/c/AKG243780.jpg](https://www.akg-images.com/Docs/AKG/Media/TR3_WATERMARKED/b/6/5/c/AKG243780.jpg) [dostęp 12.05.2021], Materiał wykorzystany na podstawie art. 29 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych (prawo cytatu).

„Gorgona na Świątyni Artemidy”, ok. 580 r. p.n.e., Korkyra, Grecja, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Close_up_of_Gorgon_at_the_pediment_of_Artemis_temple_in_Corfu.jpg), CC BY-SA 3.0

Źródło: *Gorgona na Świątyni Artemidy*, Rzeźba, Korkyra, Grecja, dostępny w internecie:

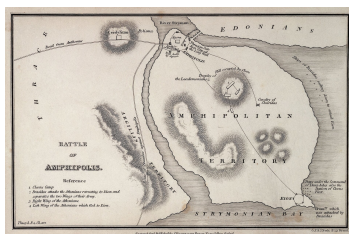
https://pl.m.wikipedia.org/wiki/Plik:Close_up_of_Gorgon_at_the_pediment_of_Artemis_temple_in_Corfu.jpg [dostęp 3.10.2022], licencja: CC BY-SA 3.0.

„Plan bitwy pod Sfakterią”, wyk. Tomasz Brzeziński, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sfacteria_battleplan.jpg), CC BY-SA 3.0

Źródło: Tomasz Brzeziński, *Plan bitwy pod Sfakterią*, Ilustracja, dostępny w internecie:

https://pl.wikipedia.org/wiki/Bitwa_o_Sfakterię#/media/Plik:Sfacteria_battleplan.jpg [dostęp 3.10.2022], licencja: CC BY 3.0.

„Mapa bitwy pod Amfipolis”, [w:] J. Vincent, „Mapy i plany według Tukidydesa”, Oxford 1825, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Thucydides_Maps_and_Plans_illustrative_of_Wellcome_L0031928.jpg), CC BY 4.0

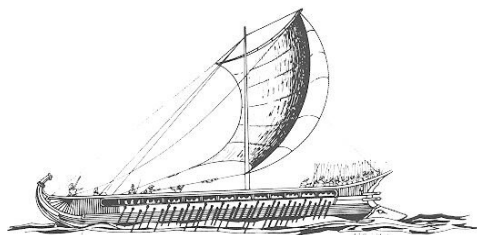
Źródło: *Mapa bitwy pod Amfipolis*, Ilustracja, [w:] J. Vincent, „Mapy i plany według Tukidydesa”, Oxford 1825, dostępny w internecie:

https://en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_Amphipolis#/media/File:Thucydides_Maps_and_Plans_illustrative_of_Wellcome_L0031928.jpg [dostęp 3.10.2022], licencja: CC BY 4.0.

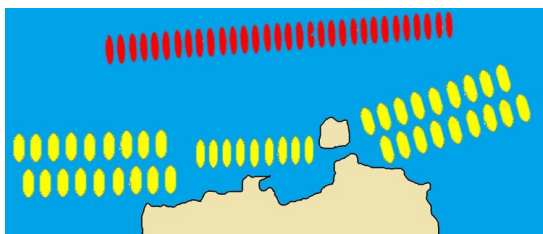
Szyk falangi z wzajemnym kryciem hoplitów tarczami, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Thucydides_Maps_and_Plans_illustrative_of_Wellcome_L0031928.jpg), CC BY-SA 3.0

Źródło: *Szyk falangi z wzajemnym kryciem hoplitów tarczami*, Fotografia, dostępny w internecie:
[https://pl.wikipedia.org/wiki/Bitwa_pod_Mantinej%C4%85_\(418_p.n.e.\)#/media/Plik:Hoplites.jpg](https://pl.wikipedia.org/wiki/Bitwa_pod_Mantinej%C4%85_(418_p.n.e.)#/media/Plik:Hoplites.jpg) [dostęp 3.10.2022], licencja: CC BY-SA 3.0.

Grecka trirema, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Trireme.jpg), domena publiczna

Źródło: *Grecka trirema*, Ilustracja, dostępny w internecie:
https://en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_Cyzicus#/media/File:Trireme.jpg [dostęp 3.10.2022], domena publiczna.

Taktyka ateńskiej floty w bitwie pod Arginuzami, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Slag_bij_Arginusae.PNG), CC0 1.0

Źródło: *Taktyka ateńskiej floty w bitwie pod Arginuzami*, Ilustracja, dostępny w internecie:
https://en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_Arginusae#/media/File:Slag_bij_Arginusae.PNG [dostęp 3.10.2022], licencja: CC 0 1.0.

Francesco Antonio Grue, „Spotkanie między Cyrusem Młodszym i Lizandrem”, XVII w.,
Abruzzo, Włochy, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Meeting_between_Cyrus_the_Younger_and_Lysander%2C_by_Francesco_Antonio_Grue_%281618-1673%29%2C_maiolica_with_a_dusting_technique%2C_Castelli_manufacture%2C_Abruzzo._Italy%2C_17th_century.jpg), domena publiczna

Źródło: Francesco Antonio Grue, *Spotkanie między Cyrusem Młodszym i Lizandrem*, Malowidło na majolice, Abruzzo, Włochy, dostępny w internecie:
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/9e/Meeting_between_Cyrus_the_Younger_and_Lysander%2C_by_Francesco_Antonio_Grue_%281618-1673%29%2C_maiolica_with_a_dusting_technique%2C_Castelli_manufacture%2C_Abruzzo._Italy%2C_17th_century.jpg [dostęp 3.10.2022], domena publiczna.

Wilhelm Muller, „Bitwa pod Potidają w 431 r. p.n.e.”, 1788 r., Kolekcja Instytutu Sztuki i Historii Wizualnej, Berlin, Niemcy, [wikimedia.org](https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/e0/Battle_of_Potidaea_431_BCE.jpg), domena publiczna

Źródło: Wilhelm Muller, *Bitwa pod Potidają w 431 r. p.n.e.*, 1788, Rycina, Kolekcja Instytutu Sztuki i Historii Wizualnej, Berlin, Niemcy, dostępny w internecie:

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/e0/Battle_of_Potidaea_431_BCE.jpg [dostęp 12.05.2021], domena publiczna.

Michiel Sweerts, „Zaraza w starożytnym mieście”, ok. 1652 - 1654 r., Muzeum Sztuki LACMA, Los Angeles, Stany Zjednoczone, [wikimedia.org](https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/6/66/Plague_in_an_Ancient_City_LACMA_AC1997.10.1_%281_of_2%29.jpg/1920px-Plague_in_an_Ancient_City_LACMA_AC1997.10.1_%281_of_2%29.jpg), domena publiczna

Źródło: Michiel Sweerts, *Zaraza w starożytnym mieście*, Olej na płótnie, Muzeum Sztuki LACMA, Los Angeles, Stany Zjednoczone, dostępny w internecie:

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/6/66/Plague_in_an_Ancient_City_LACMA_AC1997.10.1_%281_of_2%29.jpg/1920px-Plague_in_an_Ancient_City_LACMA_AC1997.10.1_%281_of_2%29.jpg [dostęp 12.05.2021], domena publiczna.

John Steeple Davis, „Zniszczenie armii ateńskiej pod Syrakuzami”, ok. 1652 - 1654 r., ilustracja z książki Ellis Horne „Historia najznamienitszych narodów od starożytności do XX w”, 1900 r., Nowy Jork, [wikimedia.org](https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/8/80/Destruction_of_the_Athenian_army_at_Syracuse.jpg/800px-Destruction_of_the_Athenian_army_at_Syracuse.jpg), domena publiczna

Źródło: John Steeple Davis, *Zniszczenie armii ateńskiej pod Syrakuzami*, Ilustracja, z książki Ellis Horne „Historia najznamienitszych narodów od starożytności do XX w”, 1900 r., Nowy Jork, dostępny w internecie:

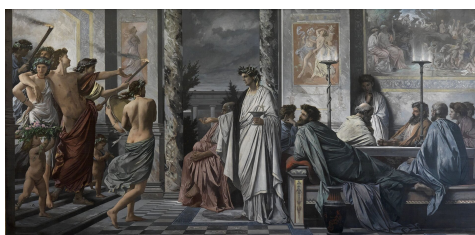
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/8/80/Destruction_of_the_Athenian_army_at_Syracuse.jpg/800px-Destruction_of_the_Athenian_army_at_Syracuse.jpg [dostęp 12.05.2021], domena publiczna.

James Ward, „Zburzenie murów w Atenach na rozkaz Lizandra”, z książki „Ilustrowana historia świata”, 1881 - 1884 r., Nowy Jork, Stany Zjednoczone, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Lysander_has_the_walls_of_Athens_demolished.jpg), domena publiczna

Źródło: James Ward, *Zburzenie murów w Atenach na rozkaz Lizandra*, Rycina, z książki „Ilustrowana historia świata”, 1881 - 1884 r., Nowy Jork, Stany Zjednoczone, dostępny w internecie:

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/5/55/Lysander_has_the_walls_of_Athens_demolished.jpg/1280px-Lysander_has_the_walls_of_Athens_demolished.jpg [dostęp 13.05.2021], domena publiczna.

Anselm Feuerbach, „Uczta Platona”, 1869 r., Miejskie Muzeum Sztuki, Karlsruhe, Niemcy, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Plato%27s_Symposium_-_Anselm_Feuerbach_-_Google_Cultural_Institute.jpg), domena publiczna

Źródło: Anselm Feuerbach, *Uczta Platona*, 1869, Olej na płótnie, Miejskie Muzeum Sztuki, Karlsruhe, Niemcy, dostępny w internecie: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Plato%27s_Symposium_-_Anselm_Feuerbach_-_Google_Cultural_Institute.jpg [dostęp 27.09.2021], domena publiczna.

Herma Demostenesa, kopia pośmiertnej statuy Demostenesa - oryginał Polieuktosa, 280 r. p.n.e., Gliptoteka, Monachium, Niemcy, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Herma_Demosthenes_Glyptothek_Munich_292.jpg), domena publiczna, fotografia: Bibi Saint-Pol

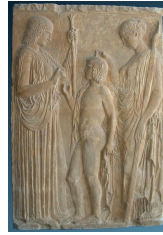
Źródło: Bibi Saint-Pol, *Herma Demostenesa, kopia pośmiertnej statuy Demostenesa - oryginał Polieuktosa*, 280, Rzeźba, Gliptoteka, Monachium, Niemcy, dostępny w internecie:

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/cf/Herma_Demosthenes_Glyptothek_Munich_292.jpg [dostęp 14.05.2021], domena publiczna.

Stanowisko archeologiczne w Megarze, widok na fontannę Theagenesa, Megara, Grecja, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Megara4.jpg), CC0 1.0, fotografia: O. Mustafin

Źródło: O. Mustafin, *Stanowisko archeologiczne w Megarze, widok na fontannę Theagenesa*, Megara, Grecja, dostępny w internecie: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Megara4.jpg> [dostęp 27.09.2021], licencja: CC 0 1.0.

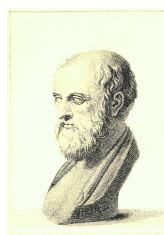
„Demeter, Kora i Triptolemos”, 440 – 430 r. p.n.e., relief z Eleusis, Grecja, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Eleusis2.jpg), CC BY-SA 3.0, fotografia: Napoleon Vier

Źródło: Napoleon Vier, *Demeter, Kora i Triptolemos*, 440, Relief, Eleusis, Grecja, dostępny w internecie: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Eleusis2.jpg> [dostęp 27.09.2021], licencja: CC BY-SA 3.0.

Waza z wizerunkiem Safony, malarstwo czerwonofigurowe, 440 – 430 r. p.n.e., Narodowe Muzeum Archeologiczne, Ateny, Grecja, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:NAMA_Sappho_lisant.jpg), CC BY-SA 2.5, fotografia: Marsyas

Źródło: Marsyas, *Waza z wizerunkiem Safony*, 440, malarstwo czerwonofigurowe, Narodowe Muzeum Archeologiczne, Ateny, Grecja, dostępny w internecie: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:NAMA_Sappho_lisant.jpg [dostęp 27.09.2021], licencja: CC BY-SA 2.5.

William Jennings Bryan, Francis Whiting Halsey, „Popiersie Nikiasza”, 1906 r., [w:] „The World's Famous Orations”, vol. 1., [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Nicias_p_105_(World%27s_Famous_Orations_Vol_1).jpg), domena publiczna

Źródło: William Jennings Bryan, Francis Whiting Halsey, *Popiersie Nikiasza*, 1906, Ilustracja, dostępny w internecie: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Nicias_p_105_\(World%27s_Famous_Orations_Vol_1\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Nicias_p_105_(World%27s_Famous_Orations_Vol_1).jpg) [dostęp 27.09.2021], domena publiczna.

William Miller, „Równina pod Platejami, widok z góry Kithairon”, 1829 r., rycina opublikowana [w:] Hugh William Williams „Select Views In Greece With Classical Illustrations”, Londyn, Wielka Brytania 1829 r, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Plain_of_Plataea_from_Mount_Cithaeron_engraving_by_William_Miller_after_H_W_Williams.jpg), domena publiczna

Źródło: William Miller, Hugh William Williams, *Równina pod Platejami, widok z góry Kithairon*, 1829, Rycina, Londyn, Wielka Brytania, dostępny w internecie:

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Plain_of_Plataea_from_Mount_Cithaeron_engraving_by_William_Miller_after_H_W_Williams.jpg [dostęp 27.09.2021], domena publiczna.

Panoramiczna fotografia Pałacu Nestora, 2010 r., Pylos, Grecja, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Nestor%27s_Palace_panorama.jpg), CC BY-SA 3.0, fotografia: Fæ

Źródło: Fæ, *Panoramiczna fotografia Pałacu Nestor*, 2010, Fotografia, Pylos, dostępny w internecie:

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Nestor%27s_Palace_panorama.jpg [dostęp 27.09.2021], licencja: CC BY-SA 3.0.

Teatr grecki w Syrakuzach, ok. V w. p.n.e., Syrakuzy, Sycylia, Włochy, [wikimedia.org](https://en.wikipedia.org/wiki/File:Greek_theater_of_Syracuse_AvL.JPG), CC BY-SA 3.0, fotografia: Alexander Van Loon

Źródło: Alexander van Loon, *Teatr grecki w Syrakuzach*, Fotografia, Syrakuzy, Sycylia, Włochy, dostępny w internecie:

https://en.wikipedia.org/wiki/File:Greek_theater_of_Syracuse_AvL.JPG [dostęp 27.09.2021], licencja: CC BY-SA 3.0.

Bibliografia

- *Mała Encyklopedia Kultury Antycznej*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1990 r.

- *Oryginalna Azetka. Encyklopedia PWN*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 2016 r.
- *Słownik Języka Polskiego PWN* - wydanie internetowe.
- Tukidydes, *Wojna peloponeska*, Czytelnik, Warszawa 1988 r.
- Władysław Kopaliński, *Słownik mitów i tradycji kultury*, Oficyna Wydawnicza Rytm, Warszawa 2003 r.